

Верховний
Суд

Правочин, правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону

Бурлаков Сергій
суддя Верховного Суду, к.ю.н.

Визнання правочину недійсним, як способу захисту

За змістом ст.ст. 16, 203, 215 ЦК України для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду.

Таке розуміння визнання правочину недійсним, як способу захисту, є усталеним у судовій практиці.

Постанова КЦС ВС від 03.04.2019 у справі №362/3878/16-ц, постанови ВСУ від 25.12.2013 у справі № 6-78цс13, від 11.05.2016 у справі № 6-806цс16

Нікчемний правочин

Якщо недійсність правочину встановлена законом (тобто він є нікчемним), то позовна вимога про визнання його нікчемним не є належним способом захисту права чи інтересу позивача.

За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, якщо одна зі сторін чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину.

Постанова ВП ВС від 10.04.2019 у справі № 463/5896/14

Постанови КЦС ВС від 29.01.2020 у справі № 687/1557/17, від 03.03.2020 у справі № 695/1513/17

Дії сторін правочину мають бути добросовісними

Добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Постанова КЦС ВС від 10.04.2019 у справі № 390/34/17

Постанови КГС ВС від 09.04.2018 у справі № 903/394/18, від 17.11.2018 у справі № 911/205/18

Перевищення повноважень представника під час вчинення правочину

У відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження. Договір може бути визнаний недійсним у тому разі, якщо буде встановлено, що сама третя особа, контрагент юридичної особи за договором, діяла недобросовісно і нерозумно (постанова КГС ВС від 19.06.2018 у справі № 908/4550/15, постанова ВСУ від 27.04.2016 у справі № 6-62цс16)

Відсутність згоди органу опіки та піклування як підстава для визнання правочину недійсним

Вчинений батьками (усиновлювачами) правочин стосовно нерухомого майна, право власності на яке чи право користування яким мають діти, за відсутності обов'язкового попереднього дозволу органу опіки та піклування може бути визнаний судом недійсним за умови, якщо буде встановлено, що оспорюваний правочин суперечить правам та інтересам дитини.

Сама по собі відсутність попереднього дозволу органу опіки та піклування не є беззаперечною підставою для визнання недійсним договору.

Постанова КЦС ВС від 20.11.2019 у справі № 520/15250/15

Неусвідомлення особою (учасником правочину)
значення своїх дій та неможливість керування
ними (ст. 225 ЦК України)

Постанова КЦС ВС від 02.03.2020 у справі № 221/1008/16

Помилка під час учинення правочину (ст. 229 ЦК України)

Постанови КЦС ВС від 27.02.2020 у справі № 643/6032/17; від 24.02.2020 у справі № 487/2184/18 (помилка щодо правової природи правочину: дарування чи довічне утримання)

Фіктивний правочин (ст. 234 ЦК України)

Постанови ВП ВС від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16

Удаваний правочин (ст. 235 ЦК України)

Генеральна довіреність як спосіб «продажу» автомобіля (постанова КЦС ВС від 27.12.2019 у справі № 607/14107/17)

Продаж квартири як гарантія повернення позики

Боргова розписка за відсутності правовідносин позики (постанова КЦС ВС від 29.01.2020 у справі № 560/1299/17)

Удаваний правочин лише в частині покупця (постанова КЦС ВС від 16.01.2019 у справі № 521/17654/15)

Неукладений правочин

Неукладеність правочину внаслідок відсутності істотної умови

Постанова КГС ВС від 13.02.2019 у справі № 914/2746/17

Неукладеність правочину після його виконання

Постанова ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 338/180/17

Підстави недійсності правочину, вчиненого особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах

Відповідно до ч. 1 ст. 233 ЦК правочин, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину і статтею 233 ЦК не передбачено обмежень чи заборон її застосування до договору дарування.

Для визнання правочину недійсним на підставі ч. 1 ст. 233 ЦК має бути доведено, що:

- (1) особа вчиняє цей правочин під впливом тяжкої для неї обставини та
- (2) умови правочину вкрай не вигідні для цієї особи.

До тяжких обставин відповідно до ч. 1 ст. 233 ЦК може бути віднесено тяжку хворобу особи, членів її сім'ї чи родичів, смерть годувальника, загрозу втратити житло чи загрозу банкрутства та інші обставини, для усунення або зменшення яких необхідно укласти такий правочин. При цьому слід мати на увазі, що тяжка обставина має бути саме для тієї особи, яка вчинила правочин.

Та обставина, що, укладаючи оспорювані договори дарування, позивач мав намір зберегти своє майно від його можливої втрати у зв'язку з порушенням та розглядом вказаної кримінальної справи за фактом шахрайського заволодіння чужим майном в особливо великих розмірах за ознаками злочину, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК, не може бути підставою для застосування ч. 1 ст. 233 ЦК.

Постанова КЦС ВС від 06.06.3018 у справі № 755/20883/15-ц

Підстави недійсності правочину, вчиненого особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай невігідних умовах

Відповідно до ч. 1 ст. 233 ЦК правочин, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай невігідних умовах, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину і статтею 233 ЦК не передбачено обмежень чи заборон її застосування до договору дарування.

Для визнання правочину недійсним на підставі ч. 1 ст. 233 ЦК має бути доведено, що:

- (1) особа вчиняє цей правочин під впливом тяжкої для неї обставини та
- (2) умови правочину вкрай невігідні для цієї особи.

До тяжких обставин відповідно до ч. 1 ст. 233 ЦК може бути віднесено тяжку хворобу особи, членів її сім'ї чи родичів, смерть годувальника, загрозу втратити житло чи загрозу банкрутства та інші обставини, для усунення або зменшення яких необхідно укласти такий правочин. При цьому слід мати на увазі, що тяжка обставина має бути саме для тієї особи, яка вчинила правочин.

Початок перебігу позовної давності для вимоги про визнання договору іпотеки недійсним

Тлумачення ч. 1 та ч. 5 ст. 261 ЦК свідчить, що потрібно розрізняти початок перебігу позовної давності залежно від виду позовних вимог. Вимога про визнання правочину недійсним відрізняється від вимоги про виконання зобов'язання не лише по суті, а й моментом виникнення права на захист. Для вимоги про визнання правочину недійсним перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалась, або могла довідатись про вчинення цього правочину. Натомість для вимоги про виконання зобов'язання початок перебігу позовної давності обумовлюється виникненням у кредитора права на вимогу від боржника виконання зобов'язання. Тому положення ч. 5 ст. 261 ЦК застосовуються до вимог про виконання зобов'язання, а не до вимог про визнання правочину недійсним.

У цій справі судами встановлено, що іпотечний договір від 28 квітня 2009 року не відповідає ст. 18 Закону України «Про іпотеку». Таким чином, початком перебігу позовної давності для вимоги про визнання договору іпотеки недійсним є день укладення оспорюваного договору, тобто перебіг позовної давності розпочався від 28 квітня 2009 року. Проте позивачем пропущено позовну давність, про застосування якої просив відповідач у своїй заяві від 22 липня 2015 року, а тому відмова у позові є обґрунтованою.

Постанова КЦС ВС від 14.03.2018 у справі № 464/5089/15

Укладення договору довічного утримання за наявності одного відчужувача із співвласників спільної сумісної власності

Договір довічного утримання згідно зі ст. 744 ЦК - це договір, за яким відчужувач передає набувачеві у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

У ч. 1 ст. 747 ЦК передбачено, що подружжя, яким майно належить на праві спільної сумісної власності, може укласти договір довічного утримання. Відчужувачами у такому випадку виступають подружжя.

Відповідно до ч. 2 ст. 747 ЦК, якщо відчужувачем є один із співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути укладений після визначення частки цього співвласника у спільному майні або визначення між співвласниками порядку користування цим майном.

Згідно з ч. 2 ст. 747 ЦК встановлено порядок укладення договору довічного утримання за наявності одного відчужувача із співвласників спільної сумісної власності.

Спеціальною нормою до ч. 2 ст. 747 ЦК є ч. 1 ст. 67 СК, згідно із якою дружина, чоловік мають право укласти з іншою особою договір купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання (догляду), застави щодо своєї частки у праві спільної сумісної власності подружжя лише після її визначення та виділу в натурі або визначення порядку користування майном.

Недотримання вимог зазначених вище статей ЦК України та СК України при укладенні договору довічного утримання порушує права іншого співвласника.

Установивши, що передане за договором довічного утримання нерухоме майно є спільною сумісною власністю подружжя, відчужувачем майна є лише один із подружжя, частки у ньому не виділено, порядок користування цим майном не визначався, суд дійшов правильного висновку про те, що вимоги позивача про визнання договору довічного утримання недійсним у частині відчуження житлового будинку та земельної ділянки, виділеної для будівництва та обслуговування житлового будинку є обґрунтованими, оскільки договір довічного утримання укладений з порушенням вимог ч. 2 ст. 747, ст.ст. 203, 215 ЦК.

При цьому судом правильно зазначено, що надана позивачем нотаріально засвідчена згода на укладення договору довічного утримання не має правового значення, оскільки спірні правовідносини регулюються ч. 2 ст. 747 ЦК та ч. 1 ст. 67 СК, а не ст. 65 СК.

Постанова КЦС ВС від 06.03.2019 у справі № 570/60/16-ц

Ознаки правочину, вчиненого у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою

Необхідними ознаками правочину, вчиненого у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою, є:

- 1) наявність умисної змови між представником потерпілої сторони правочину і другою стороною з метою отримання власної або спільної вигоди;
- 2) виникнення негативних наслідків для довірителя та незгода його з такими наслідками;
- 3) здійснення дій представника в межах наданих йому повноважень.

Для оцінки договору як такого, що укладений внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною, однією з обставин, що підлягають доказуванню, є наявність умисної змови представника, який здійснює укладення договору від імені довірителя - сторони цього договору, з іншою його стороною.

Постанова КЦС ВС від 27.02.2019 у справі № 219/3022/2014-ц

Наявність у договорі рукописного тексту

У справі, яка переглядалася Верховним Судом, як на правову підставу для визнання недійсним договору про відсотки за позикою, позивач посилався на те, що він не підписував вказаний договір та не мав волевиявлення на його укладення, а підпис від його імені виконано іншою собою. Водночас договір містив виконаний позивачем рукописний текст про те, що він з текстом договору ознайомлений та погоджується з ним.

Наявність у договорі рукописного тексту про те, що одна з сторін з текстом договору ознайомлена та з ним погоджується, не підтверджує факт укладення договору та наявність у цієї сторони волевиявлення на укладення договору саме на обумовлених ним умовах, оскільки відсутність в договорі такого елемента, як підпис сторони, яким скріплюється письмовий документ, свідчить про відсутність у нього волевиявлення на укладення цього договору.

Наданий у рамках незавершеного кримінального провадження щодо підробки документів висновок експерта про те, що підписи від імені позивача у оспореному договорі виконані позивачем, не може вважатись належним доказом у цивільній справі, оскільки підлягає оцінці в рамках кримінальної справи, за результатами розгляду якої, лише прийняте у ній рішення, яке набрало законної сили мало б братися до уваги стосовно обставин, які мають значення у цивільній справі.

У разі посилення сторони оспорюваного договору як на підтвердження його укладення на факт сплат іншою стороною відсотків за таким договором вона має надати докази на підтвердження таких обставин.

Постанова КЦС ВС від 21.03.2019 у справі № 303/2893/13-ц

Дублікат договору

Договір як документ, а також дублікат чи копії такого документу не можуть бути визнані недійсними. Дублікатором є другий примірник документа, що повинен містити ті ж відомості, що й оригінал документа, а його видача полягає у відтворенні тексту документа, дублікат якого видається, що спрямоване на відновлення такого документа у випадку неможливості використання останнього з певних причин.

Банк просив визнати недійсним виданий нотаріусом дублікат договору купівлі-продажу, посилаючись на відсутність правових підстав для його видачі.

Проте оспорюваний дублікат договору, який повністю відповідає оригіналу, не має самостійного значення і сили правочину, оскільки його видання не встановлює, не змінює і не припиняє цивільних прав та обов'язків, а є документом, який лише дублює, відтворює зміст договору, та не може порушувати права позивача.

Тому можливості визнання його судом недійсним у зв'язку з недотриманням нотаріусом встановленої процедури його видачі визначеної ст. 53 Закону № 3425-XII та Інструкцією жодним законом не передбачено.

Постанова ВП ВС від 14.11.2018 у справі № 161/3245/15-ц

Дописка нотаріуса до нотаріально посвідченого договору купівлі-продажу квартири

Якщо документ, що підлягає посвідченню або засвідченню, викладений неправильно чи неграмотно (чи складений з порушенням вимог чинного законодавства), нотаріус пропонує особі, що звернулася за вчиненням нотаріальної дії, виправити його або скласти новий. На бажання зацікавленої особи документ може бути складений нотаріусом.

Доказів того, що при укладенні договору купівлі-продажу квартири від 14 жовтня 2008 року сторони погодили ті умови договору, про які нотаріус вніс рукописні правки, а саме «Допосаному вірити, читати підписами під цим договором, ми, продавець та покупець, підтверджуємо про повний розрахунок між нами та про відсутність матеріальних та інших претензій один до одного» матеріали справи не містять.

Оскільки відповідачем не надано належних доказів погодження з позивачем внесених нотаріусом змін до договору купівлі-продажу та відповідність його волевиявленню, суди дійшли вірного висновку про наявність підстав для задоволення позову та визнання змін до договору купівлі-продажу недійсними. Такі дії приватного нотаріуса при внесенні дописки до нотаріально посвідченого договору купівлі-продажу квартири не відповідали вимогам Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та ч. 3 ст. 203 ЦК.

Постанова КЦС ВС від 31.10.2018 у справі № 755/7239/16-ц

Прилюдні торги

постанова КЦС ВС від 25.02.2020 у справі № 161/4005/19 (акт про результати прилюдних торгів є правочином)

постанова КЦС ВС від 14.02.2018 у справі 490/5475/15

постанова КГС ВС від 02.05.2018 у справі № 910/10136/17

постанова КГС ВС від 12.09.2019 у справі № 910/13670/18

постанова КГС ВС від 24.01.2018 у справі № 910/8052/17 (без акту про результати прилюдних торгів правочин є неукладеним)

постанова КЦС ВС від 25.02.2020 № 161/4005/19 (підстави визнання торгів недійсними)

постанова ВП ВС від 15.03.2019 у справі 678/301/12 (строк чинності оцінки майна та його вплив на дійсність торгів)

Склад відповідачів у справі про визнання недійсним правочину, укладеного за результатами проведення електронних торгів

Набуття майна за результатами електронних торгів є особливим видом договору купівлі-продажу, за яким власником відчужуваного майна є боржник, а продавцями, які мають право примусового продажу такого майна є державна виконавча служба та організатор електронних торгів. Покупцем відповідно є переможець електронних торгів.

Сторонами договору купівлі-продажу, оформленого за результатами проведених електронних торгів, є продавці - державна виконавча служба та організатор електронних торгів, та покупець - переможець електронних торгів.

У справі про визнання недійсним правочину, укладеного за результатами проведення електронних торгів, в якості відповідачів мають залучатись всі сторони правочину - державна виконавча служба, організатор торгів та переможець.

Постанова КЦС ВС від 22.07.2019 у справі № 522/5320/15-ц

Предмет судово-психіатричної експертизи

Відповідно до ч. 1 ст. 225 ЦК правочин, вчинений дієздатною фізичною особою, може бути визнаний судом недійсним за позовом цієї особи в разі, якщо судом буде встановлено, що в момент вчинення правочину вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

У контексті вказаної норми судом має бути встановлена абсолютна неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними.

Висновок експертизи, який ґрунтується на припущеннях, в основу судового рішення про недійсність правочину покладатися не може.

З огляду на те, що в апеляційній скарзі особа не просила призначити додаткову експертизу, а, навпаки, без дослідження цієї обставини просила скасувати рішення районного суду й відмовити у позові, Верховний Суд визнав безпідставними доводи касаційної скарги цієї особи про те, що висновок проведеної у справі експертизи є неповним та неясним і суд повинен був призначити додаткову експертизу.

Постанова КЦС ВС від 30.01.2019 у справі № 462/3286/16-ц

Процесуальні особливості розгляду цивільних справ про визнання правочину недійсним

На відміну від визнання договору недійсним, розірвання договору припиняє його дію лише на майбутнє і не скасовує сам факт укладення та дії договору включно до моменту його розірвання, а також залишає в дії окремі його положення щодо зобов'язань сторін, що передбачені для застосування на випадок розірвання договору.

Отже, факт розірвання договору сторонами не виключає визнання його недійсним у зв'язку з невідповідністю вимогам законодавства.

Постанова КЦС ВС від 28.03.2018 у справі № 735/793/17

Забезпечення позову

Судом першої інстанції встановлено, що предметом позову в даній справі є визнання недійсним договору відступлення (купівлі-продажу) прав вимоги, посвідченого нотаріально, за яким передано право вимоги за кредитним договором та іпотечним договором, яким у забезпечення виконання передано в іпотеку квартиру.

Задовольняючи заявлені вимоги про забезпечення позову у справі про визнання цього договору відступлення (купівлі-продажу) прав вимоги недійсним, суди не звернули уваги на те, що рішення суду про визнання недійсним договору відступлення (купівлі-продажу) прав вимоги не підлягає примусовому виконанню.

Такий захід забезпечення позову як заборона здійснювати будь-які реєстраційні дії стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно неспівмірний з предметом позову, яким є визнання недійсним договору відступлення прав вимоги.

Враховуючи викладене, колегія суддів не погоджується з висновками судів про необхідність забезпечення позову шляхом заборони здійснювати будь-які реєстраційні дії стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно щодо двокімнатної квартири

Постанова КЦС ВС від 18.12.2019 у справі № 554/3572/19

Заповіт як удаваний договір довічного утримання

Встановлено, що зі змісту заповіту та умов попереднього договору довічного утримання, укладеного між власником майна та контрагентом, виникли фактичні відносини з приводу утримання, оскільки власник, склавши заповіт щодо нерухомого майна, маючи попередню домовленість з особою, якій заповідав це майно, яка фактично уклала з останнім договір довічного утримання, погоджувався на передачу майна за заповітом лише за умови надання йому довічного догляду та утримання. Разом з цим, заповіт вчиняється безоплатно на користь певної особи, а правовою метою договору довічного утримання є передача власником свого майна у власність іншої особи з отриманням взаємної винагороди.

З огляду на положення ст.ст. 744, 749, 751 ЦК, відсутність у особи під час укладення заповіту волевиявлення на безоплатну передачу майна є підставою для визнання заповіту як удаваного договору довічного утримання недійсним на підставі ч.ч. 1, 3 ст. 203, ст. 235 ЦК.

Постанова КЦС ВС від 14.01.2019 у справі № 760/22759/15-ц

Умови виникнення кондикційних зобов'язань

Установивши, що договір оренди нерухомого майна територіальної громади укладений сторонами на десять років, тобто підлягав нотаріальному посвідченню, а право користування нерухомим майном - державній реєстрації, чого сторонами здійснено не було, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, дійшов помилкового висновку про неукладення такого правочину, у той час як він є нікчемним, тобто недійсним в силу закону з моменту його вчинення.

Вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою. Суд може застосувати наслідки недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи (ч. 5 ст. 216 ЦК).

Суди попередніх інстанцій правильно встановили обставини справи, а тому з огляду на неправильне застосування ними норм матеріального права, Верховний Суд вважає можливим застосувати наслідки недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи.

Умови виникнення кондикційних зобов'язань

Разом з тим, з моменту передачі орендарю спірного майна за актом приймання-передачі, між власником комунального майна та ФОП виникли відносини з фактичного користування нерухомим майном та недоотримання його власником доходів у вигляді орендної плати, що за своїм змістом є кондикційними.

Постанова КЦС ВС від 02.10.2019 у справі № 382/1097/17

Підстави застосування наслідків недійсності правочину

Розглядаючи позовів про встановлення нікчемності правочину із зазначених підстав суд має враховувати, що ці норми передбачають загальну підставу для нікчемності правочину і застосовуються лише в тому випадку, якщо в ЦК немає спеціальної підстави (норми) для цього.

Звертаючись із позовом, ОСОБА_1 вказував, що підставою визнання договору дарування нікчемним є відсутність волі дарувальника на його укладення, порушення порядку його укладення та внесення у вказаний договір недостовірних даних.

Разом з тим, встановивши, що договір дарування укладений між ОСОБА_3 , який діяв від імені ОСОБА_4 на підставі довіреності, та ОСОБА_2 та посвідчено нотаріусом є оспорюваним правочином, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для застосування наслідків його недійсності за відсутності судового рішення про визнання цього договору дарування недійсним.

Постанова КЦС ВС від 02.10.2019 у справі № 207/2814/16-ц

Застосування наслідків недійсності нікчемного правочину з власної ініціативи суду

Нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (ч. 2 ст. 215 ЦК). Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. З позицій юридичної техніки така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним».

Тлумачення абз. 2 ч. 5 ст. 216 ЦК дає підстави для висновку про те, що суду надається можливість самостійно застосувати правові наслідки недійсності тільки нікчемного правочину, проте у ст. 225 ЦК нікчемності правочину не передбачено.

Постанова КЦС ВС від 29.05.2019 у справі № 761/12901/13-ц

Правові наслідки недійсності правочину (лізинг)

Наслідками недійсності правочину є поновлення сторін у початковому становищі (двостороння реституція), тобто взаємне повернення переданого за недійсним правочином, яка може застосовуватися лише тоді, коли майно, передане за правочином, залишається у його сторони.

За умовами договору позивач отримав на умовах фінансового лізингу у строкове платне користування об'єкт лізингу - автомобіль.

Між тим, застосовуючи наслідки недійсності правочину та стягуючи з кредитора на користь позивача сплачені платежі, суд апеляційної інстанції не вирішив питання про повернення об'єкта лізингу, тобто застосував односторонню реституцію.

Постанова КЦС ВС від 23.01.2019 у справі № 752/9870/15-ц

Правові наслідки недійсності окремих частин правочину

Разом з тим, за положеннями ч. 5 ст. 11, ч.ч. 1, 2, 57 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів» до договорів зі споживачами про надання споживчого кредиту застосовуються положення цього Закону про несправедливі умови в договорах, зокрема положення, згідно з якими передбачаються зміни в будь-яких витратах за договором, крім відсоткової ставки.

Оскільки у спірному договорі сплата винагороди за резервування ресурсів визначена в процентах від суми зарезервованих ресурсів, тобто є змінною величиною, то такі умови суперечать положенням ч. 5 ст. 11 наведеного Закону.

При вирішенні позову про визнання кредитного договору недійсним судам необхідно звертати увагу на те, що у разі визнання окремих положень кредитного договору несправедливими може бути змінено або визнані недійсними такі положення, але не весь договір.

Постанова КЦС ВС від 07.02.2018 у справі № 175/1543/16-ц

Правові наслідки встановлення банком всупереч вимогам нормативно-правових актів не виправданих платежів

Умови договору про сплату позичальником на користь банку винагороди за надання фінансового інструменту, відсотків за дострокове погашення кредиту та винагороди за проведення додаткового моніторингу, тобто за дії, які банк здійснює на власну користь, що є несправедливим, суперечать принципу добросовісності, є наслідком істотного дисбалансу договірних прав і обов'язків на погіршення становища споживача, за своєю природою є дискримінаційними та такими, що суперечать моральним засадам суспільства.

Вказані вище платежі є платою, встановлення якої було заборонено частиною третьою статті 55 Закону України «Про банки і банківську діяльність», частиною четвертою статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів», а встановлення всупереч вимогам нормативно-правових актів цих не виправданих платежів спрямоване на незаконне заволодіння грошовими коштами фізичної особи – споживача, як слабкої сторони, яка підлягає особливому правовому захисту у відповідних правовідносинах, отже, такі умови договору порушують публічний порядок.

Умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає здійснення будь-яких платежів за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону, є нікчемною. Визнання нікчемного правочину недійсним не є належним способом захисту прав, оскільки не призведе до реального відновлення порушених прав позивача, адже нікчемний правочин є недійсним на підставі закону.

Нікчемність і, відповідно, недійсність з моменту укладення кредитного договору його умов щодо сплати позичальником комісії (за надання фінансового інструменту, за надання кредитних ресурсів, за обслуговування кредитної заборгованості) має наслідком здійснення перерахунку усіх складових заборгованості, які стягує банк.

Постанова КЦС ВС від 20.07.2022 у справі № 343/557/15

Договір про відчуження майна не повинен використовуватися для уникнення можливої конфіскації в рамках кримінального провадження

Постанова КЦС ВС від 13.04.2022 у справі № 757/62043/18-ц

Незгода позичальника з умовами та особливостями кредитування, за відсутності зауважень щодо змісту та умов кредитного договору під час його укладення, не є підставою для визнання такого договору недійсним

Постанова КЦС ВС від 12.04.2022 у справі № 756/6038/20

Для передання майна неповнолітній дитині у власність за договором дарування не потрібний дозвіл органу опіки та піклування, тому такий договір не може бути кваліфікований як нікчемний на підставі ч. 1 ст. 224 ЦК України

Постанова КЦС ВС від 29.06.2022 у справі № 571/1607/20

Електронна комерція

Укладання договору в електронному вигляді через інформаційно-комунікаційну систему можливе за допомогою електронного підпису лише за умови використання засобу електронного підпису всіма сторонами цього правочину.

Постанова КЦС ВС від 14.06.2022 у справі № 757/40395/20

Верховний
Суд

Дякую за увагу!